

Gabay ng Maraming Estado na Nagpapatibay sa Kahalagahan at Legalidad ng mga Inisyatiba sa Katarungang Pangkapaligiran

Inilabas ng mga Attorney General ng California, Massachusetts, at New York, kasama ang mga Attorney General ng Arizona, Connecticut, Delaware, Hawaii, Illinois, Maryland, Minnesota, Oregon, Rhode Island, at Vermont, ang Gabay na ito upang pagtibayin ang kahalagahan at legalidad ng mga pagsusumikap na isulong ang katarungang pangkapaligiran, na layuning magkaroon ng malusog na kapaligiran para sa lahat ng tao sa buong United States kung saan sila maaaring manirahan, maglibang, magtrabaho, matuto, at sumamba. Patuloy kaming nakatuon sa pagsusulong ng katarungang pangkapaligiran at pagpapatupad ng mga kaugnay na batas sa aming mga nasasakupan.

Sa buong bansa, nakikibahagi ang mga pamahalaan ng estado, Tribo, at lokal, mga nonprofit at kawanggawang organisasyon, mga negosyo, at mga grupong nakabatay sa komunidad sa mga pagsisikap na ibalik at protektahan ang kapaligiran at kalusugan ng publiko sa pamamagitan ng mga solusyong hinubog at pinahusay ng aktuwal na karanasan ng mga komunidad. Tulad ng inilalarawan sa Gabay sa ibaba, sumasaklaw ang katarungang pangkapaligiran sa malawak na hanay ng mga legal na gawain na naglalayong tugunan ang hindi pagkakapantay-pantay sa kapaligiran at kalusugan ng publiko, pati na rin ang pagpapabuti ng kalagayan sa mga lokal na lugar, kabilang ang: pakikilahok ng publiko; sama-samang pagkilos ng komunidad para sa adhikain (grassroot organizing); teknikal na tulong; pagsubaybay sa kalidad ng tubig, lupa, at hangin; adbokasiyang legal at pambatas; mga hakbang sa rehabilitasyon; at pagpapatupad ng mga umiiral na batas.

Sa kasamaang-palad, nagdulot ng pangamba at panghihina ng loob ang ilang mga kamakailang kautusang tagapagpaganap ng pederal na pamahalaan at mga kaugnay na hakbang na nakatuon sa katarungang pangkapaligiran sa pagpapatuloy ng mga gawaing ito.¹ Itinuring ng mga hakbanging pederal na ito ang mga patakaran, programa, at aktibidad kaugnay ng katarungang pangkapaligiran bilang “ilegal na diskriminasyon” – isang hindi tama at mapanlinlang na paglalarawan na nagdudulot lamang ng kalituhan.² Gayunman, ang basta-basta pagtawag sa mga gawaing ito bilang “ilegal” ay hindi nangangahulugang totoo ito. Hindi maituturing na ilegal na diskriminasyon ang katarungang pangkapaligiran, at hindi binabago ng mga hakbanging pederal na ito ang katotohanang iyon. Sa kabaligtaran, tumutulong ang mga aktibidad sa katarungang pangkapaligiran sa mga pampubliko at pribadong entidad na maiwasan at mapigilan ang labag sa batas na diskriminasyon at maisaayos ang mga epekto nito. Hindi maaaring ipagbawal ng Pangulo nang mag-isa ang mga legal na patakaran, programa, at aktibidad ng mga pamahalaan ng estado, Tribo, at lokal na naglalayong isulong ang katarungang pangkapaligiran.

Ang mga hakbanging pederal na sumasalungat sa katarungang pangkapaligiran ay nagpapahina sa kalusugan ng aming mga residente, sa aming kapaligiran, at sa aming mga ekonomiya. Layunin ng Gabay na ito na tugunan ang ilang mga alalahanin at kalituhang ipinahayag ng mga stakeholder sa aming mga estado kaugnay ng kanilang mga pagsusumikap sa katarungang pangkapaligiran. Dapat maramdaman ng mga stakeholder mula sa pampubliko at pribadong sektor ang katiyakan na maaari nilang ipagpatuloy sa legal na paraan ang mga hakbang para isulong ang katarungang pangkapaligiran, at na ang mga gawaing ito ay nananatiling mahalaga para sa kalusugan at kapakanan ng publiko. Dahil tinalakay sa Gabay na ito ang pangkalahatang mga batayang legal ng mga prinsipyo at gawain sa katarungang pangkapaligiran, dapat humingi ang mga pampubliko at pribadong entidad ng angkop na legal na payo kung may mga katanungan sila hinggil sa partikular na gawain o patakaran.

Nananatiling Mahalaga ang mga Pagsusumikap na Isulong ang Katarungang Pangkapaligiran

Isinusulong ng katarungang pangkapaligiran ang katarungan, kalayaan, at pagkakapantay-pantay, at nakaugat ito sa mga kilusan para sa karapatang sibil, pang-ekonomiya, paggawa, at ng mga imigrante. Nagsimula ang kilusan para sa katarungang pangkapaligiran mahigit apatnapung taon na ang nakalilipas, noong 1982, nang humiga sa kalsada ang mga nagpoprotesta upang hadlangan ang pagdadala ng mga nakalalasong kemikal sa isang tambakang matatagpuan sa pangunahing komunidad ng mga Itim sa Warren County, North Carolina. Nilalayon ng katarungang pangkapaligiran na matiyak na ang bawat tao ay may pantay-pantay na akses sa malinis na hangin at tubig, ligtas at masustansyang pagkain, isang malusog at napapanatiling kapaligiran, at proteksyon mula sa mga epekto ng pagbabago ng klima. Binibigyang-prioridad nito ang sariling pagpapalakas ng mga komunidad at kinikilala ang karapatan ng mga tao na makilahok sa mga desisyong may epekto sa kanila at tumanggap ng pantay na proteksyon mula sa mga batas ng ating bansa.

Nananatiling mahalaga at agaran ang gawain sa katarungang pangkapaligiran upang matugunan ang nagpapatuloy na hindi pagkakapantay-pantay sa kalusugan ng publiko at sa kapaligiran. Halimbawa, ang pagkalason sa tingga³ at hika na dulot ng polusyon⁴ ay patuloy na nagdudulot ng malulubhang pangmatagalang epekto sa kalusugan, lalo na sa mga bata. Madalas ding nahaharap ang mga komunidad na dumaranas ng kawalan ng katarungang pangkapaligiran sa mga problemang gaya ng kakulangan at kahirapang makaakses sa transportasyon,⁵ pagkain,⁶ at sistemang pangkalusugan,⁷ ilegal na pagtatambak ng basura,⁸ at pagdami ng mga kontaminadong lugar,⁹ bukod sa iba pang hamon. Sobra-sobra ang pagkakalantad ng mga komunidad na ito sa mga pinagmumulan ng polusyon, gaya ng mga tambakan ng basura at incinerator,¹⁰ mga pasilidad na pang-industriya,¹¹ mabibigat na sasakyang pangkargamento,¹² mga highway,¹³ at malakihang operasyon sa agrikultura at pag-aalaga ng hayop.¹⁴ Sa kabila nito, maaaring wala silang sapat na akses sa ligtas at abot-kayang pabahay, transportasyon, tubig, at imprastrukturang pangkalusugan. Marami sa mga residente ang nahaharap pa sa dagdag na panganib sa kalusugan ng publiko dahil nagtatrabaho sila sa mga industriya na naglalantad sa kanila sa kontaminadong lupa, hangin, at tubig.¹⁵ Ang matitinding init, bagyo, pagbaha, tagtuyot, at wildfire na dulot ng umiinit na klima ay lalo pang nagpaparami sa mga banta sa mga komunidad na pinapasan ang bigat ng polusyon, na nagdudulot ng kawalang-tatag at pinsala sa kanilang kalusugan, kapakanan, at kabuhayang pang-ekonomiya.¹⁶

Ipinapakita ng mga pag-aaral na nakabatay sa ebidensya at ng mga buhay na karanasan ng mga residente na ang ilang komunidad ang kadalasang nakararanas ng pinakamatindi at pinakakaraniwang epekto ng kawalang-katarungang pangkapaligiran:¹⁷ mga mamamayang hindi puti (communities of color);¹⁸ mga Katutubong Mamamayan at mga Tribong bansa;¹⁹ mga komunidad na mababa ang kita,²⁰ nasa kanayunan, at mga komunidad na hindi kinikilalang bahagi ng lokal na pamahalaan (unincorporated community);²¹ mga komunidad kung saan maraming residente ang nagsasalita ng wikang iba sa Ingles;²² mga taong may kapansanan;²³ at mga taong kabilang sa LGBTQ+.²⁴

Ang mga makasaysayang patakarang hayagang diskriminatibo ang naging saligan ng marami sa mga umiiral pa ring hindi pagkakapantay-pantay sa kalusugang pangkapaligiran sa ating bansa ngayon, kabilang ang paghihiwalay batay sa lahi, redlining, at kawalan ng pamumuhunan sa ilang partikular na lugar. Lumilitaw ang mga pagkakaibang ito sa anyo ng mas malalalang kalagayang pangkalusugan ayon sa datos, mas maiikling haba ng buhay, mas mababang kalidad ng pamumuhay, at limitadong akses sa iba't ibang oportunidad. Bukod dito, maraming komunidad at indibidwal ang matagal nang humaharap sa matitinding hadlang sa mga demokratikong proseso at mga yaman na humuhubog sa kanilang kapakanan at mga oportunidad. Tinutugunan ng katarungang

pangkapaligiran ang pagkakaaway na ito sa pamamagitan ng pagbuo ng mga solusyon sa patuloy na pinsala at pagsusulong ng pampublikong kalusugan, kaligtasan, kagalingan, at kasaganahan sa mga komunidad. Sa pamamagitan ng pagtiyak sa isang inklusibong proseso, pinapadali ng katarungang pangkapaligiran ang akses sa prosesong pampulitika at nagbubunga ng mas malinaw at batay sa impormasyon na mga desisyon. Ang pagsusulong ng katarungang pangkapaligiran ay nagdudulot ng mas mabubuting resulta at tinitiyak ang dignidad at paggalang para sa lahat, anuman ang ating tirahan, libangan, trabaho, paaralan, o pananampalataya.

Walang Epekto ang mga Kamakailang Hakbang ng Pamahalaang Pederal sa Legalidad ng mga Pagsusumikap para sa Katarungang Pangkapaligiran

Nagdulot ng mga pangamba ang mga hakbanging pederal na tumutuligsa sa katarungang pangkapaligiran, **ngunit hindi nito naapektuhan** ang patuloy na legalidad at kahalagahan ng mga pagsusumikap para sa katarungang pangkapaligiran. Kabilang sa mga hakbanging ito ang ilang kautusang tagapagpaganap na inilabas ni Pangulong Trump, pati na rin ang mga memorandum na inilabas ng Attorney General ng United States na si Pam Bondi. Maling inilalarawan ng mga hakbanging ito ang mga aktibidad kaugnay ng katarungang pangkapaligiran at ng pagkakaiba-iba, pagkakapantay-pantay, pagsasama-sama at aksesibilidad (diversity, equity, inclusion, and accessibility, DEIA) bilang “ilegal na diskriminasyon.” Pinawawalang-bisa ng mga ito ang mga naunang kautusang tagapagpaganap na nagsasama ng mga prinsipyo ng katarungang pangkapaligiran sa mga programang administratibo ng pederal na pamahalaan. Itinitigil din nila ang mga hakbang sa pagpapatupad na naglalayong tugunan ang hindi patas na pasanang pangkapaligiran at tinatapos ang mga programang pederal para sa katarungang pangkapaligiran pati na ang kaugnay na pagpopondo.²⁵ Iniutos din ng mga kamakailang hakbanging pederal sa Kagawaran ng Katarungan ng United States na huwag bigyang-prioridad ang katarungang pangkapaligiran sa kanilang pagpapatupad ng batas, at magsagawa ng mga hakbang upang pigilan ang pagpapatupad ng mga batas sa katarungang pangkapaligiran ng mga estado na itinuturing na labag sa batas ng Attorney General ng United States.²⁶ Pinalalabo ng mga hakbanging ito ang kahulugan ng katarungang pangkapaligiran at ang legalidad ng mismong gawain. Ngunit malinaw ang limitadong epekto ng mga hakbanging ito: **hindi maaaring baguhin ng Pangulo ang mga batas na ipinasa ng Kongreso, at hindi rin maaaring baguhin ng kanyang mga kautusang tagapagpaganap o mga memorandum ng ahensya ang mga proteksyong ipinagkakaloob ng Konstitusyon o ng batas ng estado.** Dagdag pa rito, bagama’t magkakaugnay, ang katarungang pangkapaligiran ay isang natatanging konsepto na tumutugon sa mga natatanging hamon na naiiba sa mga hamon ng pagkakaiba-iba, pagkakapantay-pantay, pagsasama-sama, at aksesibilidad. Tulad ng mga pinakamahasag na gawi para sa pagkakaiba-iba, pagkakapantay-pantay, pagsasama-sama, at aksesibilidad sa lugar ng trabaho na tinalakay sa gabay noong Pebrero 2025 mula sa iba’t ibang attorney general ng mga estado,²⁷ ang pagsusulong ng katarungang pangkapaligiran ay hindi lamang legal kundi kapaki-pakinabang din para sa publiko.

Sinusuportahan ng mga pederal na batas pangkapaligiran ang katarungang pangkapaligiran.

Maraming batas pangkapaligiran ng pamahalaang pederal ang sumusuporta sa mga pampubliko at pribadong hakbang upang isulong ang katarungang pangkapaligiran. Maaaring magsagawa ng mga hakbang ang mga pampublikong entidad na nagpapatupad ng mga batas pangkapaligiran upang matiyak ang patas na pagpapatupad sa lahat ng komunidad sa loob ng kanilang hurisdiksiyon. Bukod dito, may ilang batas pangkapaligiran na nangangailangan sa mga ahensyang pampubliko na suriin at bawasan ang mga epekto sa kapaligiran ng mga panukalang proyekto sa mga komunidad na nahaharap sa pinagsama-samang epekto ng maraming pinagmumulan ng polusyon. Marami ring batas pangkapaligiran ang humihiling sa mga pampubliko at pribadong entidad na isali ang publiko sa mga desisyong huhubog sa kinabukasan

ng mga komunidad. Halimbawa, iniaatas ng pederal na Batas sa Malinis na Hangin na ang mga ahensyang pampubliko ay magbigay ng abiso sa publiko, pagkakataon para sa pampublikong komento, at magsagawa ng pampublikong pagdinig bago magdesisyon tungkol sa lokasyon at operasyon ng mga bagong pangunahing pinagmumulan ng polusyon sa hangin.

Kinikilala ng Saligang Batas ng United States at ng mga batas pederal sa karapatang sibil ang pagsusulong ng katarungang pangkapaligiran.

May bisa ang mga ipinatupad na patakaran ng mga pamahalaang estado at lokal ukol sa katarungang pangkapaligiran alinsunod sa malawak nilang kapangyarihan sa ilalim ng estrukturang pederalista ng ating bansa at ng Ikasampung Susog ng Saligang Batas ng United States, na nagpapahintulot sa mga estado na magpatupad ng mga patakaran at programa para sa pampublikong kalusugan, kaligtasan, at kapakanan. Sa ilalim ng kapangyarihang ito, maraming konstitusyon ng estado mula sa iba't ibang rehiyon ng bansa ang nagsama ng mga karapatang publiko sa malinis at malusog na kapaligiran na may bisa sa batas at maaaring ipatupad. Marami ring batas ng estado ang nag-uutos na ang pagpapalano sa paggamit ng lupa, transportasyon, at imprastruktura ay dapat magpababa ng hindi pagkakapantay-pantay sa kalusugang pangkapaligiran. May ilang batas ng estado at mga ordinansa ng lungsod na humihiling sa mga pampublikong ahensya na aktibong makipag-ugnayan sa mga kapitbahayang malapit sa mga panukalang lugar ng proyekto at bawasan o alisin ang mga negatibong epekto sa kalusugan ng publiko.

Sumusuporta rin sa mga hakbang para isulong ang katarungang pangkapaligiran ang mga proteksyon sa karapatang sibil na nakapaloob sa Saligang Batas ng United States, gayundin sa mga batas pederal at ng estado. Sa katunayan, maaaring magpalakas ng pagsunod sa mga batas sa karapatang sibil ang mga programa para sa katarungang pangkapaligiran. Ipinagbabawal ng Probisyon sa Pantay na Proteksyon ng Ikalabing-apat na Susog ang mga ahensya ng pamahalaang estado at lokal mula sa pagsasagawa ng mga sadyang diskriminatibong kilos batay sa lahi at kasarian.²⁸ Ipinagbabawal ng Titulo VI ng Batas sa mga Karapatang Sibil ng 1964 ang diskriminasyon batay sa lahi, kulay, at bansang pinagmulan ng isang tao sa mga entidad na tumatanggap ng pederal na tulong pinansyal, na kinabibilangan ng mga pamahalaang estado at lokal, gayundin ng maraming pribadong entidad. Ipinagbabawal ding magsagawa ng diskriminasyon batay sa kapansanan sa ilalim ng Seksyon 504 ng Batas sa Rehabilitasyon ang mga tumatanggap ng pondo mula sa pamahalaang pederal, batay sa edad sa ilalim ng Age Discrimination Act of 1975, at batay sa kasarian sa ilalim ng Titulo IX ng Mga Susog sa Batas Pang-edukasyon ng 1972. Ipinag-uutos din ng Titulo VI ng Batas sa mga Karapatang Sibil tiyaking makakalahok nang ganap ang mga indibidwal na gumagamit ng mga wikang iba sa Ingles sa mga programa, aktibidad, at benepisyo—gaya ng mga pagdinig para sa permit, mga pulong ukol sa mga plano para sa pag-aayos o paglilinis, mga babalang pang-emergency, o mga pagkakataong makatanggap ng teknikal na tulong ang mga tumatanggap ng pederal na pondo.²⁹ Ang akses sa wika ay isang mandatoryong pananggalang sa karapatang sibil at pangunahing bahagi ng katarungang pangkapaligiran.

Dagdag pa rito, ipinagbabawal ng Titulo VIII ng Batas sa mga Karapatang Sibil ng 1968, na kilala bilang Pederal na Batas para sa Makatarungang Pabahay, ang diskriminasyon mula sa pampubliko at pribadong sektor sa pagbebenta o pagrenta ng pabahay, pati na rin sa mga tuntunin, kondisyon, pribilehiyo, serbisyo, o pasilidad na may kaugnayan sa pabahay dahil sa lahi, kulay, relihiyon, kasarian, katayuang pampamilya, o bansang pinagmulan.³⁰ Maaaring lumabag sa Batas para sa Makatarungang Pabahay ang mga desisyon sa zoning na may diskriminasyon na nagdudulot ng kakulangan sa pabahay, ang diskriminatoryong pagtanggì sa mga pangunahing serbisyong munisipal, at mga kilos na nagpapatuloy sa paghihiwalay ng mga komunidad.³¹ Sa wakas, ipinagbabawal ng Batas para sa mga May Kapansanang Amerikano ang diskriminasyon laban sa mga taong may kapansanan sa mga pangunahing aspeto ng

pampublikong buhay.³² Nagbibigay ang mga batas sa mga karapatang sibil ng estado at lokal ng karagdagang mga proteksyon laban sa diskriminasyon na kaakibat at kumukumpleto sa mga nakapaloob sa mga pederal na batas sa karapatang sibil at iba pang kaugnay na batas.³³

Protektado ng Unang Susog at ng mga batas para sa mga nonprofit na organisasyon ang mga gawain para sa katarungang pangkapaligiran.

Pinangangalagaan ng Unang Susog ng Konstitusyon ng United States ang mga organisasyong nagtataguyod ng katarungang pangkapaligiran, na nagbabawal sa pamahalaan na magpataw ng parusang legal o pilitin ang mga grupo na supilin ang kanilang pinangangalagaang karapatan sa malayang pagpapahayag.³⁴ Hindi maaaring ipagbawal ng pamahalaan ang isang pahayag dahil lamang sa hindi ito sang-ayon sa mensaheng ipinapahayag nito, kabilang na ang sa pamamagitan ng di-opisyal na pagsensura o hindi direktang pananakot.³⁵ Hindi rin puwedeng ipailalim ng pamahalaan sa anumang kondisyon ang pagbibigay ng benepisyo, kabilang ang pondo, kapalit ng pagsuko ng karapatang magsalita ng isang indibidwal o organisasyon na pinoprotektahan ng batas.³⁶ Saklaw din ng proteksyong ito ang pagtanggì o pagbawi ng pederal na katayuang walang buwis batay sa pinanghahawakang pananaw o pahayag ng isang organisasyon.³⁷

Itinuturing ding makawanggawang layunin sa ilalim ng mga pederal na batas para sa mga nonprofit na organisasyon ang mga programang para sa katarungang pangkapaligiran. Hindi maaaring legal na ipawalang-bisa ng Pangulo ang 501(c)(3) katayuan ng mga organisasyon sa pamamagitan ng isang kautusang tagapagpaganap o anumang uri ng utos ng pangulo. Sa katunayan, ipinagbabawal ng Kodigo ng Rentas Internas ang anumang impluwensiya ng ehekutibong sangay sa mga audit ng nagbabayad ng buwis at iba pang imbestigasyon, kabilang na ang mga may kinalaman sa mga organisasyong may katayuang walang buwis.³⁸ Bukod pa rito, para sa mga organisasyong napapanahon ang pagsusumite ng taunang dokumento sa Serbisyo ng Rentas Internas (Internal Revenue Service, IRS), nangangailangan ang pagbawi ng katayuang walang buwis ng masusing pagsusuri ng bawat kaso ng IRS, na kinabibilangan ng mga proteksyon ng due process para sa mga nonprofit na entidad.³⁹

Natatanging Pananagutan sa mga Tribong Bansa at mga Katutubong Mamamayan

Nakakaapekto rin ang mga kawalang-katarungang pangkapaligiran sa mga Tribong bansa at mga Katutubong mamamayan,⁴⁰ na may natatanging ugnayang pampulitika at legal sa United States. Likas na mga soberanong pamahalaan ang mga Tribong bansa na may kapangyarihang pamahalaan ang kanilang sarili at ang kanilang mga lupain. May natatanging ugnayang kultural at espirituwal sa mga lupaing iyon ang kanilang mga mamamayan at komunidad.⁴¹ Madalas na labis na naaapektuhan ang mga Katutubong komunidad ng iba't ibang uri ng pinsalang pangkapaligiran, kabilang ang maruming tubig, kakulangan sa mga batayang serbisyo sa sanitasyon,⁴² at pagkakalantad sa radioactive chemical, mabibigat na metal, at maruming hangin na dulot ng pagmimina ng uranium⁴³ at produksyon ng fossil fuel sa loob at paligid ng lupain ng mga Tribong bansa.⁴⁴ Ang United States at ang mga Tribong bansa ay may ugnayang pamahalaan-sa-pamahalaan, at may pananagutang pangkatiwala ang United States at may obligasyong pangkasunduan na igalang ang soberanya ng mga Tribong bansa at protektahan ang kanilang mga lupain.

Pagsasabuhay ng Katarungang Pangkapaligiran

Tulad ng tinalakay sa itaas, sinusuportahan ng umiiral na batas ang napakaraming pampubliko at pribadong gawain na nagtataguyod ng katarungang pangkapaligiran. Ang mga sumusunod na pagsisikap, patakaran, at programa para sa katarungang pangkapaligiran ay ilan lamang sa maraming halimbawa ng mga gawain na legal na isinasagawa ng mga pampublikong

ahensya, mga nonprofit at makawangawang organisasyon, at mga negosyo upang isulong ang katarungang pangkapaligiran. Ibinibigay ng aming mga Tanggapan ang mga halimbawang ito para sa layunin ng pagpapaliwanag. Hinihikayat namin ang mga pampubliko at pribadong entidad na bumuo at isulong ang mga inisyatiba para sa katarungang pangkapaligiran na naaangkop sa pangangailangan ng kanilang mga komunidad, batay sa isinapersonal na payong legal.

Edukasyon, Teknikal na Tulong, at Suporta sa Pagpopondo: Ang mga pampubliko at pribadong entidad ay may kapangyarihang magpatuloy sa pagbibigay ng edukasyon, teknikal na tulong, at pondo para sa mga patakaran at programang nagtataguyod ng katarungang pangkapaligiran.

- *Edukasyon* – Maaaring magbigay ang mga programa ng kaalaman sa mga nonprofit na organisasyon, mga munisipalidad, at iba pang mga stakeholder tungkol sa pangkalahatang mga prinsipyo ng katarungang pangkapaligiran at kung paano makakakuha ng pondo mula sa estado at pamahalaang pederal para sa mga tuwiran o di-tuwirang pagsisikap na may kinalaman sa katarungang pangkapaligiran.
- *Teknikal na Tulong at Pagpopondo* – Alinsunod sa mga kondisyon ng kasunduang nauukol sa grant, maaaring magbigay ang mga programa ng pagsasanay, teknikal na tulong, at pondo upang matugunan ang iba't ibang suliraning pangkapaligiran na hindi pantay ang epekto at higit na nakapipinsala sa ilang mga komunidad. Halimbawa, maaaring magbigay ng teknikal na tulong at pondo ang mga nonprofit na grupo at mga lokal na pamahalaan upang matugunan ang kontaminasyon ng inuming tubig at ang kakulangan sa mga serbisyo sa maruming tubig (wastewater) sa mga apektadong komunidad.

Pampublikong Pakikipag-ugnayan at Pakikilahok: Ang mga pampubliko at pribadong entidad ay may kapangyarihang magbigay ng malawakang abiso at makipag-ugnayan sa mga komunidad na nakararanas ng kawalang-katarungang pangkapaligiran bilang isang mahalagang hakbang sa pagpapatupad ng mga patakaran at programang ukol sa katarungang pangkapaligiran.

- *Pagkakaroon ng Access sa Wika* – Mahalaga ang mga pagsisikap ng mga pampubliko at pribadong sektor upang matiyak ang akses sa wika para sa mga abiso at babalang pangkapaligiran—maging ito man ay tungkol sa mga pampublikong pagpupulong, matitinding kalagayang panahon, o iba pa—lalo na mula sa pananaw ng pampublikong pakikilahok, kalusugan, at kaligtasan.
- *Pag-abot at Aksesibilidad* – Nananatiling legal at mahalaga ang mga gawain upang mapabuti ang aksesibilidad para sa mga miyembro ng komunidad, kabilang na ang mga taong may kapansanan o yaong mga mahina sa harap ng pagpapatupad ng mga batas sa imigrasyon. Maaaring kabilang sa mga gawaing ito ang pagbibigay ng opsyon para sa hybrid na pagdalo (personal at online), pagsasagawa ng mga pagpupulong sa gabi, pagpapalawig ng mga panahon ng pagbibigay-komento, at malawak, nakatuon, at maagang pag-abot sa mga apektadong komunidad.

Pagkilala at Pagsusuri sa Pasanin: Ang mga pampubliko at pribadong entidad ay may kapangyarihang magsagawa ng siyentipikong pagsusuri at pangangalap ng datos, gaya ng pagmamanman sa kalidad ng hangin at tubig, paggawa ng mga mapa, at mga inisyatibang nakabatay sa datos ng komunidad, upang makatulong sa paggawa ng mga desisyon may kinalaman sa kapaligiran.

- *Datos sa Pinagsama-samang Epekto* – Nananatiling legal at mahalaga ang pangangalap ng datos tungkol sa magkakapatong na kemikal at di-kemikal na salik ng stress upang maunawaan kung paanong nagdudulot ang polusyon at iba pang pasanin ng hindi pantay at negatibong epekto sa partikular na mga komunidad at populasyon.

- Panlipunan at Pangkapaligirang Datos – Maaaring isaalang-alang ang pagsusuri ng datos ng polusyon kasabay ng iba pang mga hanay ng datos upang matukoy ang mga posibleng epekto sa kalusugan ng tao. Kabilang dito ang lokasyon ng mga taong may mas mataas na panganib sa kalusugan (gaya ng mga bata at nakatatanda), mga sosyo-ekonomikong salik ng stress, at ang akses sa mga panlipunang salik ng kalusugan (gaya ng serbisyong pangkalusugan, mga serbisyong pampubliko, pagkain, pabahay, transportasyon, o trabaho).
- Pangangalagang Sama-sama ng Komunidad sa Pagsubaybay – Ang pagmamay-ari o pakikibahagi ng komunidad sa pamamahala ng mga sistema ng pagsubaybay sa polusyon ay nagbibigay sa mga residenteng nasa unahan ng epekto, mga negosyo, at mga pampublikong entidad ng agarang akses sa datos ukol sa polusyon. Maaaring gamitin ang datos na ito upang maunawaan ang pinagsama-samang pasanin ng polusyon sa mga komunidad at upang matiyak ang pagsunod sa mga batas na naglilimita sa mapaminsalang pagbuga ng polusyon.

Pag-iwas at Pagpapababa ng Pagkalantad sa Polusyon: Ang mga pampubliko at pribadong entidad ay may kapangyarihang magsagawa ng mga hakbang upang maiwasan at mabawasan ang pagkalantad sa polusyon, kabilang na sa mga komunidad na dati nang naapektuhan ng maraming pinagmumulan ng polusyon.

- Akses sa Ligtas na Inuming Tubig – Legal ang mga programang nagsisiguro ng pangkalahatang akses sa ligtas at malinis na tubig. Kabilang dito ang pagpapalit ng mga linya ng serbisyo na may tingga, pagbibigay ng pansamantalang suplay ng tubig sa panahon ng krisis sa inuming tubig, o pag-aalok ng libre o murang pagsusuri at pagpapalit ng mga pribadong balon.
- Mga Inisyatiba para sa Malusog na Tahanan – Maraming patakaran at programang ukol sa katarungang pangkapaligiran ang naglalayong lumikha ng mga panloob na kapaligirang ligtas tirhan, paglibangan, pagtrabahuan, pag-aralan, at sambahan. Halimbawa, maaaring mapabuti ng mga inisyatiba para sa malusog na tahanan ang kalidad ng hangin sa loob ng bahay, upang matiyak na ang mga nangungupahan at may-ari ng bahay ay may akses sa isang kapaligirang walang lason at peste.
- Pagsusuri sa Katarungang Pangkapaligiran at/o Pinagsama-samang Epekto – Ang ilang estado ay nagtatakda ng pagsusuri sa katarungang pangkapaligiran o pinagsama-samang epekto bilang bahagi ng proseso para sa pag-apruba ng mga permit ng pasilidad o mga desisyon sa paggamit ng lupa na maaaring magdulot ng dagdag na pagkalantad sa polusyon sa mga komunidad na labis nang nabibigatan. Nangangailangan ang ganitong uri ng pagsusuri ng pakikilahok ng publiko at pagsusuring batay sa datos upang mapigilan o mabawasan ang pagtaas ng polusyon o iba pang salik ng stress sa mga lugar na labis nang napapasan.
- Mga Plano at Kasunduan para sa Benepisyo ng Komunidad (Community Benefit Plans and Agreements, CBP and CBA) – Ang mga CBP at CBA ay mga kasangkapan na ginagamit upang matiyak na ang mga benepisyo mula sa mga desisyon sa paggamit ng lupa at imprastruktura ay mapupunta sa mga komunidad. Sa pamamagitan nito, maaaring mangako ang mga developer at lokal na pamahalaan sa mga hakbang tulad ng pag-aayos ng mga epekto (mitigation), pagbibigay ng akses sa trabaho, at mga proteksyon sa kapaligiran upang matugunan ang mga epekto ng mga gawain sa loob o malapit sa mga lugar na may hindi pantay na kalagayan sa kalusugan ng kapaligiran.

Paghahanda at Katatagan sa Klima: Ang mga pampubliko at pribadong entidad ay may kapangyarihang protektahan ang mga komunidad na hindi pantay ang naapektuhan ng mga epekto ng pagbabago ng klima, tulad ng matinding init, pagbaha, o mga bagyo.

- *Inprastrukturang Matibay sa Klima* – Maaaring mapabuti ang katatagan sa klima sa pamamagitan ng mga solusyon sa imprastruktura at komunidad, tulad ng pagprotekta laban sa baha at pagpapabuti ng pamamahala ng tubig-ulan sa mga mababang-kitang mga lugar na madaling tamaan ng pagbaha. Maaaring makinabang ang mga komunidad na madaling maapektuhan ng matinding init mula sa mga proyektong nagpapalamig ng temperatura tulad ng pagtanim ng mga puno, paglalagay ng mga cool roof, pagpapalawak ng mga luntiang lugar, at pagpapainit o pagpapalamig ng mga tahanan (home weatherization). Maaaring magtatag ang mga lungsod ng mga Community Resilience Hub upang magbigay ng mga kagamitan, serbisyo, at suporta bago, habang, at pagkatapos ng matitinding kalagayang panahon, kabilang na ang panandaliang suplay ng kuryente, aircondition, pagkain, at mga medikal na kagamitan.

Pagpapatupad at mga Lunas: Ang mga pampubliko at pribadong entidad ay may kapangyarihang ipatupad ang mga batas pangkapaligiran sa mga komunidad na nakararanas ng mga pasaning pangkapaligiran.

- *Mga Task Force at Interagency Working Group* – Ang mga working group na binubuo ng mga ahensya ng estado, rehiyon, at lokal na pamahalaan upang magsagawa ng koordinadong inspeksyon, mag-isyu ng mga paglabag, at magsagawa ng mga pampublikong pagpupulong ay maaaring magpabuti ng pagpapatupad ng batas sa mga komunidad na nakararanas ng kawalang-katarungang pangkapaligiran, lalo na sa pagtugon sa mga ulat ng paglabag at sa pakikipagtulungan sa mga apektadong miyembro ng komunidad.
- *Pakikipagtulungan sa Komunidad sa Pagpapatupad at Pagbibigay ng Mungkahi* – Maaaring suriin at simulan ng mga pampublikong ahensya ang mga hakbang sa pagpapatupad ng batas batay sa mapagkakatiwalaang datos na nakalap ng mga organisasyong nakabatay sa komunidad gamit ang mga field test kit at kagamitan para sa pagkuha ng sample ng polusyon sa tubig at hangin. Maaari ring magbigay ang mga pampublikong entidad ng mga madaling akses na pagkakataon para sa mga residente na magbigay ng direktang testimonya ng komunidad hinggil sa mga paglabag sa panahon ng mga pagdinig para sa pagpapatupad ng batas.
- *Mga Lunas na Nakatuon sa Komunidad* – Maaaring magsagawa ang mga ahensya ng pamahalaan ng mga hakbang na panlunas sa mga paglabag sa kapaligiran na direktang nakikinabang ang mga apektadong komunidad, upang mapabuti ang kalidad ng kapaligiran at pampublikong kalusugan.
- *Pagtataguyod ng Katarungang Pangkapaligiran at Pangklima* – Sa huli, nananatili ang karapatan ng mga pribadong entidad na isulong ang mga layunin ng katarungang pangkapaligiran at pangklima sa pamamagitan ng pag-oorganisa sa komunidad at adbokasiya ng mga polisiya, na madalas ay mahalaga upang makamit ang mga layuning binanggit sa mga halimbawa sa itaas.

Nakahanda ang aming mga Tanggapan na ipatupad at isakatuparan ang mga batas ng bansa upang isulong ang katarungang pangkapaligiran, at patuloy kaming makikipagtulungan sa mga komunidad at organisasyon upang ipagtanggol ang mga pagsisikap sa buong United States tungo sa layuning ito.

Mga Pangwakas na Tala

¹ Kabilang sa mga hakbanging ito, ngunit hindi limitado sa, Kautusang Tagapagpaganap Blg. 14,151, 90 Pederal na Rehistro 8,339 (Ene. 20, 2025) (*Pagwawakas sa Mga Radikal at Sayang na Programa ng Pamahalaang DEI at Pagbibigay ng Pabor*), Kautusang Tagapagpaganap Blg. 14,154, 90 Pederal na Rehistro 8,353 (Ene. 20, 2025) (*Pagpapakilos sa Enerhiyang Amerikano*), Kautusang Tagapagpaganap Blg. 14,260, 90 Pederal na Rehistro 15,513 (Abr. 8, 2025) (*Pagprotekta sa Enerhiyang Amerikano Laban sa Labis na Pangangialam ng mga Estado*), at Kautusang Tagapagpaganap 14,173, 90 Pederal na Rehistro 8,633 (Ene. 21, 2025) (*Pagwawakas sa Illegal na Diskriminasyon at Pagpapanumbalik ng Oportunidad Batay sa Kakayahan*); U.S. Att’y General Pam Bondi, *Pag-aalis sa mga Panloob na Gawi ng Diskriminasyon*, Kagawaran ng Katarungan ng U.S. (Peb. 5, 2025), <https://www.justice.gov/ag/media/1388556/dl?inline>; U.S. Att’y General Pam Bondi, *Pagpawalang-bisa sa mga Memorandum tungkol sa “Katarungang Pangkapaligiran”*, Kagawaran ng Katarungan ng U.S. (Peb. 5, 2025), <https://www.justice.gov/ag/media/1388551/dl?inline>; Ang pagwawakas sa mga programa para sa katarungang pangkapaligiran ng Ahensya ng United States para sa Proteksyong Pangkapaligiran, Kagawaran ng Interyor, at Kagawaran ng Enerhiya, pati na rin ang iba pang hakbang ng pamahalaang pederal na naglalayong hadlangan ang mga gawain para sa katarungang pangkapaligiran.

² Kautusang Tagapagpaganap 14,173, 90 Pederal na Rehistro 8,633 (Ene. 21, 2025) (*Pagwawakas sa Illegal na Diskriminasyon at Pagpapanumbalik ng Oportunidad Batay sa Kakayahan*).

³ Jack Pellegrino et al., *Malalawak na Pagkakaiba sa Pagkakalason ng mga Bata sa Tingga, Ibinunyag ng Datos mula sa mga Lungsod*, Drexel University, Urban Health Collaborative (Ene. 31, 2025), <https://drexel.edu/uhc/about/News/2025/January/childhood-lead-poisoning/>.

⁴ Giuliana Ferrante at Stefania La Grutta, *Ang Pagsubok ng Hika sa mga Bata*, 6 FRONTIERS IN PEDIATRICS (Hunyo 21, 2018), <https://www.frontiersin.org/journals/pediatrics/articles/10.3389/fped.2018.00186/full>; Evan Lemire, *Hindi Pantay na Kalagayan sa Pabahay at Pagpapatupad ng mga Alituntunin ang Nakatutulong sa Hindi Pagkakapantay-pantay ng mga Kaso ng Hika sa Boston, Massachusetts*, 41 HEALTH AFFAIRS 4 (Abril 2022), <https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hlthaff.2021.01403>; Asosasyon sa Kalusugan ng Baga ng Amerika, *Mga Kalakaran at Pagsubok Kaugnay ng Hika* (huling na-update noong Hulyo 15, 2024), <https://www.lung.org/research/trends-in-lung-disease/asthma-trends-brief/trends-and-burden>.

⁵ Stephanie Pollack et al., *Ang Kapinsalaan ng Transportasyon, Dukakis Center para sa Patakarang Urban at Regulasyon* (Nob. 2013), https://1vmdesign.com/wp-content/uploads/2015/03/DUK_TOLL_N2N_Report.pdf; Brian S. McKenzie, *Akses ng mga Komunidad sa Pampublikong Transportasyon batay sa Lahi, Etnisidad, at Kahirapan sa Portland, O*, 12 LUNGSOD AT KOMUNIDAD 134 (2013), <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/cico.12022>.

⁶ Kimberly Morland et al., *Mga Katangian ng Komunidad na Kaugnay ng Kinalalagyan ng mga Tindahan ng Pagkain at mga Kainan*, 22 PAGGAMOT NA PANG-IWAS 23 (Ene. 2002), <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/cico.12022>; Lisa Powell et al., *Pagkakaroon ng mga Tindahan ng Pagkain at mga Katangian ng mga Komunidad sa United States*, 44 PAGGAMOT NA PANG-IWAS 189 (2007), <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16997358/>; Alison Hope Alkon at Julian Agyeman, *Pagtataguyod ng Katarungan sa Pagkain: Lahi, Uri ng Lipunan, at Pagpapanatili* (2011), <https://direct.mit.edu/books/edited-volume/4423/Cultivating-Food-JusticeRace-Class-and>.

⁷ Thomas A. LaVeist, Darrel J. Gaskin at Antonio J. Trujillo, *Mga Hiwa-hiwalay na Lugar, Mapanganib na Kalagayan: Ang mga Epekto ng Pagkakahiwalay Batay sa Lahi sa Hindi Pagkakapantay-pantay sa Kalusugan*, Pinagsamang Sentro para sa Pampulitika at Pang-ekonomiyang Pag-aaral (2011), <https://www.nationalcollaborative.org/wp-content/uploads/2016/02/Segregated-Spaces.pdf>.

⁸ Noah Daly, Sa Buong US, *Nagdudulot ng mga Suliranin sa Kalusugan ng Isip ang Illegal na Pagtatambak ng Basura*, ENVIRON. HEALTH NEWS (Peb. 5, 2024), <https://www.ehn.org/health-effects-of-illegal-dumping>.

⁹ STEVE LERNER, MGA SAKRIPISYONG LUGAR: UNANG HANAY NG PAGKALANTAD SA NAKALALASONG KEMIKAL SA UNITED STATES (2012), <https://doi.org/10.7551/mitpress/8157.001.0001>; Rachel Morello-Frosch et al., *Pag-unawa sa Pinagsama-samang Epekto ng Hindi Pagkakapantay-pantay sa Kalusugang Pangkapaligiran: Mga Implikasyon sa Patakarang*, 30 UGNAYANG PANGKALUSUGAN 879 (2011), <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2011.0153>.

¹⁰ Ana Isabel Baptista, PhD, et al., *Mga Incinerator ng Solidong Basura ng Munisipalidad ng U.S.: Isang Humihinang Industriya*, Sentrong Pangkapaligiran at Disenyo ng Tishman (Mayo 2019), https://www.no-burn.org/wp-content/uploads/2021/03/CR_GaiaReportFinal_05.21-1.pdf; *Nakalalasong Basura at Lahi Pagkalipas ng Dalawampung Taon: Bakit Mahalaga Pa Rin ang Lahi Pagkalipas ng Maraming Taon*, 38 BATAS PANGKAPALIGIRAN 371 (2008), <https://www.jstor.org/stable/43267204>.

-
- ¹¹ Jill Johnson at Lara Cushing, *Pagkalantad sa Kemikal, Kalusugan, at Katarungang Pangkapaligiran sa mga Komunidad na Nakatira sa Taging-Bakod ng mga Industriya*, 7 MGA KASALUKUYANG ULAT NG KALUSUGANG PANGKAPALIGIRAN 48 (2020), <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7035204/>.
- ¹² Linda Sprague Martinez et al., *Mga Komunidad na Nagpapasimula ng Pagbabago Gamit ang Datos upang Bawasan ang Di-Nakikitang Banta: Polusyon sa Hangin Dulot ng Trapiko*, 24 BMC PAMPUBLIKONG KALUSUGAN 24, 411 (2024), <https://doi.org/10.1186/s12889-024-17864-9>.
- ¹³ Guillermo A. Ortiz, *Paglanghap ng Panganib: Ang Epekto ng Polusyong Dulot ng Kargamento sa California*, NRDC Blog (Ago. 15, 2024), <https://www.nrdc.org/bio/guillermo-ortiz/breathing-harm-toll-freight-pollution-california>.
- ¹⁴ Kelley J. Donham, Steven Wing, et al., *Kalusugan ng Komunidad at mga Suliraning Sosyo-ekonomiko Kaugnay ng Mataas na Densidad ng Pag-aalaga ng Hayop*, 115 MGA PANANAW SA KALUSUGANG PANGKAPALIGIRAN 2, 317-20 (2007), <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1817697/>; Daily Yonder, *Nakatuklas ang mga Siyentipiko ng Patunay ng DNA ng Dumi ng Baboy sa mga Tahanan sa North Carolina*, NC HEALTH NEWS (Hunyo 7, 2025), <https://www.northcarolinahealthnews.org/2025/06/07/scientists-find-dna-proof-of-swine-feces-in-north-carolina-homes/>.
- ¹⁵ Timothy Q. Donaghy et al., *Rasismo sa Fossil Fuel sa United States: Kung Paano Makakatulong ang Unti-unting Pag-aalis ng Uling, Langis, at Gas sa Pagprotekta sa mga Komunidad*, 100 PANANALIKSIK SA ENERHIYA AT AGHAM PANLIPUNAN (2023), <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629623001640>; David Michaels at Robert Bullard, *Mahalaga ang Katarungang Pangkapaligiran sa Lugar ng Trabaho at sa Tahanan*, THE NATION (Okt. 22, 2021), <https://www.thenation.com/article/economy/workplace-environmental-justice/>.
- ¹⁶ Alique Berberian et al., *Pagkakaiba Batay sa Lahi sa mga Epektong Pangkalusugan na May Kaugnayan sa Pagbabago ng Klima sa United States*, 9 MGA KASALUKUYANG ULAT SA KALUSUGANG PANGKAPALIGIRAN 451, 454 (Mayo 28, 2022), <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9363288/>; see also Allison R. Crimmins et al., *Ikalimang Pambansang Pagsusuri sa Klima*, ch. 15 (2023), <https://nca2023.globalchange.gov/chapter/15/>; Hans Orru et al., *Ang Ugnayan ng Pagbabago ng Klima at Polusyon sa Hangin sa Kalusugan*, 4 MGA KASALUKUYANG ULAT SA KALUSUGANG PANGKAPALIGIRAN 504 (2017), <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29080073/>; Avery Ellfeldt at E&E News, *Banta ng Mga Kalamidad Dulot ng Klima na Palawakin ang Agwat ng Kayamanan sa U.S.*, SCIENTIFIC AMERICAN (Okt. 2, 2023), <https://www.scientificamerican.com/article/climate-disasters-threaten-to-widen-u-s-wealth-gap/>.
- ¹⁷ Rachel Morello-Frosch at Russ Lopez, *Ang Tanawin ng Panganib at ang Linyang Panlahi: Pagsusuri sa Papel ng Pagkakahiwalay ng mga Komunidad sa Hindi Pagkakapantay-pantay sa Kalusugang Pangkapaligiran*, 102 PANANALIKSIK SA KAPALIGIRAN. 181 (2006), <https://doi.org/10.1016/j.envres.2006.05.007>; Manual Pastor, Jim Sadd at John Hipp, *Alin ang Nauna? Mga Mapanganib na Pasilidad, Paglipat ng mga Minorya, at Katarungang Pangkapaligiran*, J. URB. AFF. 1-21 (2001), <https://doi.org/10.1111/0735-2166.00072>; Tracy Hadden Loh, Christopher Coes at Becca Buthe, *Magkakahiwalay at Hindi Pantay: Ang Patuloy na Pagkakahiwalay ng mga Tinitirhang Lugar ay Nagpapanatili ng Kawalang-Katarungang Panlahi at Pang-ekonomiya sa United States*, BROOKINGS INST.: ANG MALAWAKANG PAGSASAAYOS SA LARANGAN NG REAL ESTATE (Dec. 2020), <https://www.brookings.edu/articles/trend-1-separate-and-unequal-neighborhoods-are-sustaining-racial-and-economic-injustice-in-the-us/>; Stephen Menendian, *Mas Hiwalay na ang mga Komunidad sa United States Kaysa Noong Nakaraang Henerasyon, na Nagpapatuloy sa Hindi Pagkakapantay-pantay Batay sa Lahi*, NBC: THINK (Ago. 16, 2021), <https://www.nbcnews.com/think/opinion/u-s-neighborhoods-are-more-segregated-generation-ago-perpetuating-racial-ncna1276372>; Plumer at Popovich, *Kung Paano Pinalala ng Dekadang Rasistang Patakaran sa Pabahay ang Init sa mga Pamayanan*, N.Y. Times (Ago. 24, 2020), <https://www.nytimes.com/interactive/2020/08/24/climate/racism-redlining-cities-global-warming.html>.
- ¹⁸ Christopher W. Tessum, et al., *Hindi Pantay at Sistemikong Epekto ng mga PM2.5 Polluter sa mga Taong Hindi Puti sa United States*, 27 PAGESULONG NG SIYENSYA 18 (Abr. 28, 2021), <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.abf4491>; United Church of Christ, *Nakalalasong Basura at Lahi sa United States: Pambansang Ulat sa Lahi at Sosyo-Ekonomikong Katangian ng mga Komunidad na may Mapanganib na Basurang Lugar*, 20 (1987), <https://www.ucc.org/wp-content/uploads/2020/12/ToxicWastesRace.pdf>.
- ¹⁹ Tingnan din ang U.N. Special Rapporteur, *Pahayag sa Pagtatapos ng Misyong Espesyal na Tagapag-ulat ng United Nations sa Karapatan ng mga Katutubong Mamamayan, Kaugnay ng Pagbisita ni Victoria Tauli-Corpuz sa United States of America* (Mar. 3, 2017), <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21274&LangID=E>.

- ²⁰ Ihab Mikati et al., *Hindi Pagkakapantay-pantay sa Pagkakakalat ng mga Pinagmumulan ng Polusyon sa Hangin batay sa Lahi at Antas ng Kahirapan*, Am. Asosasyon ng Pamublikong Kalusugan (Mar. 7, 2018), <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2017.304297>; Qian Di et al., *Polusyon sa Hangin at Kamatayan sa Populasyon ng Medicare*, NEW ENG. J. MED. (Hunyo 29, 2017), <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMoa1702747>.
- ²¹ Monica Sanders, *Pag-unawa sa Katarungang Pangkapaligiran sa mga Komunidad sa Kanayunan*, Forbes (Ago. 26, 2025) <https://www.forbes.com/sites/monicanders/2024/04/26/understanding-environmental-justice-in-rural-communities/>.
- ²² Kelvin C. Fong, *Ang Ugnayan ng Kalusugang Pangkapaligiran at ng mga Imigrante: Isang Pangkalahatang Pagsusuri ng mga Pagmamasid na Pag-aaral sa Populasyon ukol sa Pagkakalantad at Epidemiyolohiya*, 130 PANANAW SA KALUSUGANG PANGKAPALIGIRAN 9 (Set. 2, 2022), <https://doi.org/10.1289/EHP9855>; Yoshira Ornelas Van Horne, *Tungo sa Katarungang Pangwika sa Agham Pangkalusugang Pangkapaligiran sa United States: Isang Pagtataya sa Espanyol bilang Wika ng Agham*, 131 PANANAW SA KALUSUGANG PANGKAPALIGIRAN 8 (Ago. 23, 2023), <https://doi.org/10.1289/EHP12306>.
- ²³ Jayajit Chakraborty et al., *Hindi Pantay na Pagkakalantad sa Pinong Partikula ng Polusyon sa Hangin para sa mga Taong may Kapansanan sa United States*, 842 SCIENCE OF THE TOTAL ENVIRONMENT 156791 (Hunyo 27, 2022), <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.156791>; NAT'L ACADS. OF SCIS., ENG'G, AND MED., *Pagbuo ng Wastong Mga Geospatial na Kasangkapan para sa Katarungang Pangkapaligiran* 38–39 (2024), <https://nap.nationalacademies.org/catalog/27317/constructing-valid-geospatial-tools-for-environmental-justice>; Cadeyrn J. Gaskin et al., *Mga Salik na Kaugnay ng Kahinaan sa Harap ng Pagbabago ng Klima at Kakayahang Makaangkop ng mga Taong may Kapansanan: Isang Sistematikong Pagsusuri*, 9 PANAHON, KLIMA, AT LIPUNAN 801 (Okt. 1, 2017), <https://doi.org/10.1175/wcas-d-16-0126.1>.
- ²⁴ Timothy W. Collins, et al., *Kawalang-Katarungang Pangkapaligiran at Hindi Pagkakapantay-pantay sa Kalusugan ng mga Sekswal na Minorya: Isang Pambansang Pag-aaral sa Hindi Pantay na Panganib sa Kalusugan mula sa Polusyon sa Hangin sa mga Magkapareha na May Parehong Kasarian*, 191 AGHAM PANLIPUNAN AT MEDISINA (Okt. 1, 2023), <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5623125/> (Natuklasan na ang ilang pagkakaiba sa kalusugan na nararanasan ng mga populasyong LGBT (hal., kanser, hika) ay maaaring lumala dahil sa pagkakalantad sa mga salik na pangkapaligiran).
- ²⁵ *Tingnan ang Kautusang Tagapagpaganap* Blg. 14151, 90 Pederal na Rehistro 8,339 (Ene. 20, 2025) (*Pagwawakas sa Mga Radikal at Sayang na Programa ng Pamahalaang DEI at Pagbibigay ng Pabor*); *Kautusang Tagapagpaganap* Blg. 14154, 90 Pederal na Rehistro 8,353 (Ene. 20, 2025) (*Pagpapakilos sa Enerhiyang Amerikano*); *Kautusang Tagapagpaganap* Blg. 1,4173, 90 Pederal na Rehistro 8,633 (Ene. 21, 2025) (*Pagwawakas sa Illegal na Diskriminasyon at Pagpapanumbalik ng Oportunidad Batay sa Kakayahan*); U.S. Att'y General Pam Bondi, *Pag-aalis sa mga Panloob na Gawi ng Diskriminasyon*, Kagawaran ng Katarungan ng U.S. (Peb. 5, 2025), <https://www.justice.gov/ag/media/1388556/dl?inline>; U.S. Att'y General Pam Bondi, *Pagpawalang-bisa sa mga Memorandum tungkol sa “Katarungang Pangkapaligiran”*, Kagawaran ng Katarungan ng United States. (Peb. 5, 2025), <https://www.justice.gov/ag/media/1388551/dl?inline>.
- ²⁶ *Tingnan ang Kautusang Tagapagpaganap* Blg. 14,260, 90 Pederal na Rehistro 15,513 (Abr. 8, 2025) (*Pagprotekta sa Enerhiyang Amerikano mula sa Labis na Panghihimasok ng mga Estado*); U.S. Att'y General Pam Bondi, *Pag-aalis sa mga Panloob na Gawi ng Diskriminasyon*, Kagawaran ng Katarungan ng U.S. (Peb. 5, 2025), <https://www.justice.gov/ag/media/1388556/dl?inline>; U.S. Att'y General Pam Bondi, *Pagpawalang-bisa sa mga Memorandum tungkol sa “Katarungang Pangkapaligiran”*, Kagawaran ng Katarungan ng U.S. (Peb. 5, 2025), <https://www.justice.gov/ag/media/1388551/dl?inline>.
- ²⁷ Ang Commonwealth ng Massachusetts at ang Estado ng Illinois, mga Tanggapan ng Attorney General, *Patnubay ng Maraming Estado Hinggil sa mga Inisyatibo sa Empleyo para sa Pagkakaiba-iba, Pagkakapantay-pantay, Pagsasama-sama, at Aksesibilidad*, (Peb. 13, 2025), <https://www.mass.gov/doc/multi-state-guidance-concerning-diversity-equity-inclusion-and-accessibility-employment-initiatives/download>.
- ²⁸ *Village of Arlington Heights v. Metro. Hous. Dev. Corp.*, 429 U.S. 252, 265-66 (1977).
- ²⁹ *Lau v. Nichols*, 414 U.S. 563, 568 (1974).
- ³⁰ 42 U.S.C. § 3604.
- ³¹ *Tingnan ang hal.*, *Kagawaran ng Pabahay at Ugnayang Panlipunan ng Texas v. Inclusive Communities Project, Inc.*, 576 U.S. 519, 540 (2015).
- ³² *PGA Tour, Inc. v. Martin*, 532 U.S. 661, 675 (2001).

- ³³ Nagpapalaganap din ang mga batas sa akses sa wika ng mga layunin ng batas sa mga karapatang sibil. Hindi binabago ng Kautusang Tagapagpaganap, “Pagtatalaga sa Ingles bilang Opisyal na Wika ng United States,” na inilabas noong Marso 1, 2025, ang mga tungkulin at kapangyarihan ng mga entidad na magpadali ng akses sa wika alinsunod sa mga batas pederal at estado. *Tingnan ang* Kautusang Tagapagpaganap Blg. 14,224, 90 Pederal na Rehistro 11,363 (Mar. 1, 2025) (*Pagtatalaga sa Ingles bilang Opisyal na Wika ng United States*). Hindi rin pinawawalang-bisa ng Kautusang Tagapagpaganap na “Pagpapanumbalik ng Pagkakapantay-pantay ng Oportunidad at Meritokrasya” ang bisa at mga tungkuling itinakda ng mga batas pederal at estado tungkol sa mga karapatang sibil. *Tingnan ang* Kautusang Tagapagpaganap Blg. 14,281, 90 Pederal na Rehistro. 17,537 (Abr. 23, 2025) (*Pagpapanumbalik ng Pagkakapantay-pantay sa Oportunidad at ang Batayang Ayon sa Kakayahan*).
- ³⁴ *Bantam Books, Inc. v. Sullivan*, 372 U. S. 58, 67 (1963).
- ³⁵ “Kung may pundasyong prinsipyo na nasa ilalim ng Unang Susog, ito ay ang pagbabawal sa pamahalaan na pigilan ang pagpapahayag ng isang ideya dahil lamang sa itinuturing ng lipunan na nakaaalipusta o hindi kanais-nais ang ideyang iyon.” *Texas v. Johnson*, 491 U.S. 397, 414 (1989); *Nat'l Rifle Ass'n of Am. v. Vullo*, 602 U.S. 175, 189 (2024).
- ³⁶ *Agency for Int'l Dev. v. All. for Open Soc'y Int'l, Inc.*, 570 U.S. 205, 214 (2013).
- ³⁷ *Speiser v. Randall*, 357 U.S. 513 (1958).
- ³⁸ 26 U.S.C. § 7217.
- ³⁹ Serbisyo ng Rentas Internas, *Paano Mag-apela sa Pasya ng IRS hinggil sa Katayuang Walang Buwis*, Pub. 892 (nirebisa 2-2017, <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p892.pdf>).
- ⁴⁰ Clifford Villa et al., *Katarungang Pangkapaligiran: Batas, Patakaran, at Regulasyon* 323 (2020), https://digitalrepository.unm.edu/law_facbookdisplay/201/.
- ⁴¹ Liham mula sa Koalisyon ng mga Tribong Grupo para kina Pangulong Donald J. Trump at Ilang Miyembro ng Kongreso ng U.S. (Peb. 2, 2025), <https://coalitionfortribalsovereignty.org/wp-content/uploads/2025/04/Tribal-Orgs-Letter-re-Political-Entity-Status-in-new-Executive-Orders-2FEB2025.2.pdf> (Pinamagatang “Katayuan ng mga Tribong Bansa Bilang mga Pampulitikang Entidad sa Pagpapatupad ng mga Bagong Kautusang ng Tagapagpaganap ng Pangulo”); Clifford Villa et al., *Katarungang Pangkapaligiran: Batas, Patakaran, at Regulasyon* 326 (2020), https://digitalrepository.unm.edu/law_facbookdisplay/201/.
- ⁴² Kunjal Bastola, *Binanggit ng mga Katutubong Komunidad ang Nakababahalang Estadistika ukol sa Kakulangan ng Access sa Tubig sa Pagdinig ng Komite ng Senado*, *Medill on the Hill* (Set. 28, 2023), <https://medillonthehill.medill.northwestern.edu/2023/09/native-communities-cite-dismal-statistics-on-lack-of-access-to-water-at-senate-committee-hearing/>.
- ⁴³ Teracita Keyanna et al., *Ang mga Epekto sa Kalusugan ng Pagmimina ng Uranium sa mga Katutubong Komunidad ng Amerika*, Instituto para sa Badyet at Patakaran ng mga Katutubong Amerikano, 1 (Feb. 2024), <https://nabpi.unm.edu/assets/documents/research/health-impacts-uranium-mining-policy-brief-final.pdf>.
- ⁴⁴ Jessica Lau, *Nakasasama sa mga Katutubong Komunidad ang Pagkuha ng Fossil Fuel, Ayon sa mga Eksperto*, Harvard T.H. Paaralang Chan ng Pampublikong Kalusugan (Abr. 20, 2020), <https://hsph.harvard.edu/news/fossil-fuel-extraction-harming-indigenous-communities/>.